

УДК: 792.8 (091)= 7.034:792.82:7.071.2

ДЕФІНІЦІЯ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КУЛЬТУРИ: ФУНКЦІЇ ТА СИСТЕМА ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ ІСНУВАННЯ

кандидат мистецтвознавства, доцент, Шариков Д. І.

Інститут мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, Україна, Київ

У статті проаналізовано, доповнено та уточнено дефініцію хореографічної культури виходячи з реалій соціокультурного процесу та наукової думки сьогодення. Аналізуються дефініція понять «хореографічна культура», «хореологія», «онтологія танцю». Визначаються функції хореографічної культури та її види, а також зв'язок з гуманітарними дисциплінами та видами мистецтв.

Ключові слова: танець, хореографічна культура, балет, хореологія, онтологія танцю.

Шариков Д. И. Дефиниция хореографической культуры: функции и система закономерностей существования / Институт искусств Киевского университета имени Бориса Гринченко

В статье проанализированы, дополнены и уточнены дефиницию хореографической культуры исходя из реалий социокультурного процесса и научной мысли современности. Анализируются дефиниция понятий «хореографическая культура», «хореология», «онтология танца». Определяются функции хореографической культуры и ее виды, а также связь с гуманитарными дисциплинами и видами искусств.

Ключевые слова: танец, хореографическая культура, балет, хореология, онтология танца.

Sharykov D. I. The definition of choreographic culture: functions and system of laws of existence / Institute of Arts of Kyiv University named of Boris Grinchenko.

The article analyzes supplemented and clarified the definition of choreographic culture based on the realities of the socio-cultural process and scientific thought of the present. Analyzed the definition of the concepts of «choreographic culture», «choreology», «ontology of dance». Defines the function of choreographic culture and its types, and the relationship to the Humanities disciplines and the arts.

Keywords: dance, choreographic culture, ballet, choreology, ontology of dance.

Вступ

Проблема, якій присвячене дослідження, є цікавою тим, що вперше аналізуються і поточнюється дефініція та характеристика хореографічної культури.

Метою є – визначити особливості хореографічної культури та її складових.

Завданнями є:

- 1. проаналізувати наукові дослідження у даній галузі з проблематики;*
- 2. уточнити дефініцію хореографічної культури, її функції та види;*
- 3. визначити зв'язок хореографічної культури з гуманітарними науками та видами мистецтва;*
- 4. висвітлити поняття онтології танцю.*

Наукові дослідження у галузі академічного балету хореографічної культури представлені – Григоровичем Ю. М., Красовською В. М., Підлипською, А. М., Тарасовим Н. І., Чепаловим О. І., Чурко Ю. М. Також до аналізу поняття «хореографічна культура» звертались вітчизняні мистецтвознавці – Легка С. А., Фриз П. І.

Легка С. А. визначила, що термін хореографічна культура – комплекс, пов'язаний з танцем: танцювальне мистецтво, наука запису, творчість постановників, наукове осмислення мистецтва танцю, система хореографічної освіти [1, с. 4].

Фриз П. І. у роботі «Хореографічна культура як чинник творчого розвитку особистості дитини» Визначив шляхи розв'язання суперечності між потребами сучасного розвитку хореографії та традиційною системою методів, що забезпечують формування хореографічної культури. Визначив хореографічну культуру як соціокультурний чинник творчої діяльності та розвитку особистості дитини. Вперше розкрив соціальний потенціал хореографічної культури через визначення двох аспектів художнього твору наявного, актуалізованого у відтворенні і потенційного, що розкривається в ході сприйняття глядачем. Їх єдність забезпечує художньо-естетичний зміст твору [2, с. 12].

Хореографічна культура – узагальнююче поняття в художній культурі для позначення поєднаних між собою термінів єдиним репрезентативним, емоційно-символічним, аудіовізуальним, ритмопластичним і семіотичним, формально-технічним і виражальними принципами існування, а саме: хореографія, або хореографічне мистецтво, балет, танцювальне мистецтво. Як поняття хореографічна культура ширше, ніж термін хореографічне мистецтво і хореографія, тому що деякі форми, стилі танцю нині виходять за межі як загальної характеристики мистецтва взагалі, так і хореографії зокрема, головним чинником яких є художня форма і принцип. Дослідженнями і вивченням теорії, історії та художньої практики хореографічної культури займається мистецтвознавча наука – хореологія.

Хореографічна культура також несе у собі загальні принципи зображально-виражальних чинників культури сценічної, пластичної, побутової. Серед її функцій хореографічної культури ми виділяємо пізнавальну, інформативну, комунікативну, регулятивну, інтегративну, аксіологічну, світоглядну, а також виховну.

Зараз наукові, навчально-методичні дослідження з культурології, педагогіки та мистецтвознавства, в галузі хореографічної культури є досить розрізнені, несистематизовані, але вони є досить цікавим матеріалом наукового аналізу з соціокультурного та історичного процесу, виразних і експериментальних форм. Для узагальнення виключної особливості комунікації хореографічної культури з іншими соціально-гуманітарними та мистецькими дисциплінами, проаналізуємо їх взаємозв'язок і вплив такими дисциплінами, як математика, філософія, культурологія, історія, педагогіка, психологія, фізична культура і спорт, а також мистецтва – архітектурі, скульптурі, живопису, дизайн, декор, літературі та театрі, кіно, музиці, цирку та естради.

У галузі *математики* – раціонально побудована *система аналізу* класичного танцю, з розкладанням на складові частини принципів уроку та окремих вправ і рухів; *математичний принцип* «опис і рішення рівняння, символу», у хореографії – визначення послідовності і правил виконання руху для репрезентації його тілом, руками і ногами; *геометричний принцип* «використання площин, фігур та їх побудова» в хореографії вживається для *визначення площини* тіла в просторі (рівні горизонталі, вертикалі, перпендикуляр), для побудови фігур танцю і балету з кола, овалу, трикутників, квадратів, прямокутників, п'ятикутників, ромбів, трапецій, еліпса. Важливість *математичної системи* в хореографії, є поведінкова модель, яка записується *математичною мовою* – обчислення часу, градуси, положення, рисочки, крапки, об'єкта, процесу в цілому і окремо взятих частин.

У галузі *філософії* – вивчає філософські ідеї та течії в теорії танцю, напрямів і стилів балету в хореографії (Піфагор, Сократ, Платон, Аристотель; гуманізм, просвітництво, психоаналіз, інтуїтивізм, екзистенціалізм, космізм, постмодерн). Індійська та китайська філософія – індійський класичний танець і китайські театральні-танцювальні традиції:

- *онтології* (теорія, походження, сутність і буття танцю);
- *антропософії* (асоціювання теорії руху і танцю з релігійно-містичним світоглядом – гностицизм, теорія Рудольфа Штайнера, езотеріка, теософія);
- *етики* та моральні норми й критерії різних верст в соціумі: для елітарного суспільства кінця XIX – першої половини XX століття – академічні балетні канони і естетика, суворий етикет придворних бальних танців; до 60-х роках XX століття – емоційно-розважальна джазова музика елітарно-молодіжної аудиторії – блюз, фокстрот, чарльстон, твіст, рок-н-рол; пристрасна поведінку в латиноамериканських танцях – танго, румба, самба); рок і популярна молодіжна музика кінця XX – початку XXI століття в афро-американський і європейських клубних і вуличних різновидах танцю – соул, реггі, фанк, диско, техно, хаус, саунд, чорний поп;
- *естетики* (категорії краси і відмінності в балетному мистецтві – академічний, неокласичний, сучасний, джазовий, соцреалістичний, постмодерністський балет); характеристика виразних засобів – «краси заради краси» або «краси у потворності» танцювальних і балетних формах;

У галузі *культурології* – теорія та історія хореографічної культури в контексті світової художньої культури; *прикладної культурології* – художні практики інтеграційних і соціальних форм танцю.

У галузі *історії*, як і в інших науках, історичне формування, хронологія, історія хореографічного мистецтва та історія балету:

- *археологія* в хореографії – що вивчає побут, танцювальну і балетну матеріальну культуру людей минулих епох за артефактами (скельні малюнки, вазопис, фрески, мозаїки, костюм та взуття);
- *архівознавство* в хореографії – вивчає історичні документи «трактатів або книг про танець» античності, середньовіччя, ренесансу, XVI–XX століття.

У галузі *педагогіки* – педагогічна формування людини, в даному випадку хореографа, зміст, форми та методи виховання, освіта і навчання: виконавця

(артиста), викладача (репетитора, вчителя, викладача), постановника (балетмейстера), науковця (хореолога, балетознавця), менеджера (арт-директора, художнього керівника, імпресаріо);

- у *вихованні* – формування гармонійно-цілісної, освіченої, художньо-творчої особистості в галузі хореографічного мистецтва;

- в *освіті*, створення процесу і результату засвоєння системи знань, вироблення вмінь і навичок в області хореографії (дошкільна, середня, вища);

- у *навчанні*: організації форм – групова (академічний хореографічний клас – дошкільнята, школярі, студенти); індивідуальна (навчання з репетитором школяра, студента, слухача); колективна (навчання в структурі хореографічного колективу – театр, студія, ансамбль, гурток);

У галузі *психології* – вивчення та репрезентація психічних явищ (мислення, почуття, волю) та поведінку людини, пояснення якій знаходимо в цих явищах: в академічному балеті (сентименталізм, романтизм, реалізм) – опис та репрезентація характеру героїв; у сучасному балеті (імпресіоністичні танцювальні форми в балеті, модерн балет, радянська соцреалістична хореодрама, джаз балет, балетна неокласика, балетний постмодерн) – дослідження і репрезентація психологічних відносин та людської психіки героїв [4, с. 22–25].

У галузі *фізичної культури і спорту* – вивчає фізичне виховання в естетичному ракурсі за рахунок *спортивного танцю*, організацію професійних змагань з танцювальної аеробіки, спортивного рок-н-ролу, *спортивно-бального танцю*. Також, дослідження в області *танцювальної біомеханіки рухів*, технічних засобів для виконання рухів – *стрейчинг* (вправи і тренінги на розтяжку і гнучкість); *атлетика та фітнес* (силові вправи для тіла, рук, плечей), особистої гігієни та раціонального харчування в області хореографії. Основними показниками комунікації і взаємовпливу фізичної культури і спорту з хореографією є: танцювальний фітнес, пілатес – де фізичний і естетичний розвиток відбувається в процесі оздоровлення серед різних верств населення (молоді, зрілі та літні люди).

У галузі *образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва і дизайну*, хореографічна культура має вплив і використовує їх особливості в художньому оформленні: *архітектура* – побудова сценічних декорацій у вигляді споруд в певному архітектурному стилі в залежності від балетного сюжету. *Скульптура* – побудова скульптури, рельєфних композицій в певному художньому стилі в залежності від балетного сюжету. *Живопис* – розпис і картини в інтер'єрі сцени, розпис інтермедійного завіси, куліс полотна ар'єр сцени, додаткових, створення ескізів костюмів і декорацій.

Дизайн – сучасні особливості репрезентації художнього оформлення в системному контексті всього балетного твору: новітні моделювання оформлення сцени, особі сучасні промислові прилади художнього оформлення; використання *веб-продукції* (розповсюдження рекламної продукції, плакатів, флаєрів, візиток); використання *природного ландшафту* (великі рослини – кущі дерева, водойми, фонтани, струмок) в залежності від задуму балету.

Декоративно-прикладне мистецтво – використання художнього текстилю, художньої обробки дерева і металу, ювелірного мистецтва, кераміки в оформленні балетного твору.

У галузі *літератури й театрального мистецтва* – написання сценарію і лібрето на певний твір: *драма* – балет-трагедія, балет-комедія. За законами побудови театральної драми (метод Костянтина Станіславського, Всеволода Мейерхольда, Леся Курбаса) створення балетного твору в певному вигляді, або наповнення театральної постанови хореографією і танцями у фарсі, водевілі, мелодрамі, трагікомедії, інтермедії, романтичної комедії, трагікомедії, оперети, опери, пантомімі, сучасної соціально-психологічна драмі. Також іноді застосування режисера-постановника у роботі з хореодрамою або тотальним балетом.

У галузі *музичного мистецтва* – майже повна залежність від музичного твору, особливостей побудови за музичними законами композиції, наприклад як в абстрактно-асоціативне або танцесимфонічному балеті. У Жанрово-родової специфіки музики сучасне використання музичного твору в *постмодерному балеті* використання вокальної музики – романсу, опери, пісні, фольклорного співу, джаз, рок та популярна музика, а також сучасних музичних аудіо-експрементів; в *неокласичному балеті* використання інструментальної музики – камерної, симфонічної, сонати, сюїти, симфонії, фуги, прелюдії, ноктюрна, варіації, симфонічна фантазії, концерту, а також сучасних музичних аудіо-експрементів з звуками.

В сфері *кіно і телебачення* – використання роботи оператора – для створення *фільмів-балетів*; сучасних відео кліпів з використанням танцювальних форм; використання фільму, відео-слайдів, відео-кліпу під час репрезентації сучасного балету, танцювального перфомансу. Використання роботи освітлювача – для особливих світлових оформлень, піротехнічних прийомів, складних освітлюючих робіт під час хореографічної репрезентації.

У галузі *естрадно-циркового мистецтва* – демонстрація ексцентричного, веселого, розважального та дивовижного дійства з використанням хореографії – акробатика, жонглювання, антипод, каучук, трансформер, еквілібристика (танцювальне оформлення циркових номерів). Також – естрадний вокал (спеціально оформлена хореографічна постановка); конферанс – (проведення концерту чи іншого розважального дії). Естрадний танець – використання сучасної хореографії у вар'єте, кіно й шоу-програмах [4, с. 35].

Структурною одиницею в хореографічній культурі є *хореографічний вид* сукупність танцювальних технік і методів, зображально-виражальних засобів, формально технічних чинників, естетичної репрезентації. Хореографічними видами є народна, класична, бальна, сучасна хореографія [3, с. 128].

Також важливими структурними одиницями в хореографічній культурі можна виділити та проаналізувати особливості хореології та онтології танцю.

Хореологія мистецтвознавча наука, яка досліджує теорію, історію, практику хореографічного мистецтва і культури. У самій хореології наявні окремі галузі, які досліджують вузькі характеристики і особливості хореографічного мистецтва та культури, а саме – балетознавство, етнохореологія, семіотика мови танцю,

хореографічна система і методи, хореографічна діяльність в області організації художнього керівництва. Теорія хореографічного мистецтва досліджує – філософію балету, онтологію танцю, семіотику мови танцю, понятійно-категоріальний апарат хореографічної культури і мистецтва [3, с. 161].

Онтологія танцю – досліджує саме існування танцю як явище, реальний об'єкт дійсності соціокультурного процесу. Онтологія танцю, також може, досліджувати комунікації рухів танцю (народний танок, обертання і стрибки в танці, геометричне побудова танцювальних композицій) з *астрономічними особливостями будови космосу* (колообіг руху – сонця, орбіти планет).

Головними категоріями онтології танцю є – час і рух. Основою онтології танцю є ідеї *теорії танцю філософів античності* – Платона, Лукіана (принципи існування танцю в суспільстві, його естетичні та професійні якості, танцювальні рухи); *майстрів ренесансу* – Доменіко та П'яченца, Гьюгельмо Ебрео та Пізаро; XVI століття Фабріціо Каррозо, Чезаре Негрі, Туаном Арбо (теорії про виконання рухів у танці, опис танцювальних правил для професійного виконання, тимчасові характеристики танцювальних форм); *балетмейстерів нового часу* – Рауля Фьойє, Карла Блазиса, Августа Бурнонвіля (теорія професійних танцювальних рухів і особливості їх виконання, теорія про рух як втілення художнього образу); *сучасних балетмейстерів і хореографів* – Михайла Фокіна, Федора Лопухова, Рудольфа Лабана, Марти Грем, Мерса Каннінгема, Тріши Браун, Стіва Пекстона (теорії естетичне й неестетичне виконання рухів; принципи виконання правильних рухів; особливості виконання рухів у певний проміжок часу для передачі художнього образу; аналіз часових параметрів виконання руху; особливості та принципи виконання руху у визначених площинах; виконання руху в певний час у просторі; аналіз виконання руху через свідому чи несвідому волю танцівника; виконання руху в просторі через контакт з партнером за принципом імпровізації; аналіз танцювального руху через призму астрономічних або математичних законів всесвіту [1, с. 161].

В сучасних соціокультурних умовах онтологія танцю також може вивчати і досліджувати особливість унікальності хореографічного мистецтва як єдиного виду художньої культури, який є практично самодостатнім й незалежним від інших видів мистецтв у контексті зображувально-виразними репрезентації, хоча дуже часто комунікує з ними в контексті *синтезу мистецтв*. Від *літератури* – не завжди в хореографії потрібен літературний і взагалі сюжет. Можлива абстрактна асоціація або авторський сюжет балетмейстера. Від *образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва, дизайну* художнє оформлення, також може бути необов'язковим за задумом автор (або бути мінімізованим – темна балетна уніформа; відкрите тіло: для чоловіків – тілесного кольору бандаж, білизна; для жінок – тілесного кольору купальник, топ, білизна). Також оформлення сцени може бути зведено до мінімуму (лаштунки, завіса, задник, освітлення; танець може проходити взагалі на природі). Від *театру* – повне абстрагування від законів драматургії й драматичних творів, законів театральній режисури, композиції, художнього оформлення в театрі. Від *кіно і телебачення, фотомистецтва* – не має додаткових технологій (камера, освітлення, фотоапарат) для здійснення своєї зображувально-виразними репрезентативною діяльності. Від

естрадно-циркового мистецтва – хореографія часто не є виключно розважальним видовищем. І нарешті, від музики, саме суперечливе. Можна стверджувати, що без музики хореографія не може існувати як вид. Навпроти, може, супровід танцю ударами, топотінням безпосередньо танцюючого, який виконує танець (народна хореографія); легкі, повітряні пластично-мелодійні рухи танцівника без музичного супроводу, на які можна придумати і накласти музику (класична, сучасна хореографія); акцентовані, динамічні рухи чітко визначають ритм танцівника (народна, бальна, сучасна хореографія). Таким чином, можна припустити дійсну винятковість хореографії як виду, яка не потребує додаткових засобів й технологій для зображувально-виразної репрезентації. Також на відміну від музики, як абстрактного виду, вона може безпосередньо передавати в конкретний момент дію і художній живий образ, а не асоціативний.

Висновок.

Отже, доповнено та уточнено дефініцію «хореографічної культури», а також вперше розкрито поняття «онтологія танцю». Визначаються функції хореографічної культури та її види. Також доведено її зв'язок з соціально-гуманітарними дисциплінами та видами мистецтв.

Література:

1. Легка С. А. Українська народна хореографічна культура ХХ століття: автореф. дис... канд. іст. наук: спец. 17.00.01 / С. А. Легка. – К.: Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, 2003. – 20 с.
2. Фриз П. І. Хореографічна культура як чинник творчого розвитку особистості дитини: автореф. дис... канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.01 / П. І. Фриз. – Львів: Львів нац. муз. академія ім. М. Лисенко, 2007. – 18 с.
3. Шариков Д. І. Мистецтвознавча дисципліна хореологія як феномен художньої культури.: монографія / Д. І. Шариков. – К.: КМУ, 2013. – Частина 1. – 204 с.
4. Шариков Д. І. Мистецтвознавча дисципліна хореологія як феномен художньої культури.: монографія / Д. І. Шариков. – К.: КМУ, 2013. – Частина 3. – 90 с.: іл.

References:

1. Legka S. A. Ukrayinska narodna xoreografichna kul'tura XX stolittya: avtoref. dys... kand. ist. nauk: specz. 17.00.01 / S. A. Legka. – K.: Kyiv. nacz. un-t kul'tury` i mystecztv, 2003. – 20 s.
2. Fryz P. I. Xoreografichna kul'tura yak chynnyk tvorchogo rozvytku osobystosti dytyny: avtoref. dys... kand. mystecztoznnavstva : specz. 17.00.01 / P. I. Fryz. – L`viv: L`viv nacz. muz. akademiya yim. M. Lysenko, 2007. – 18 s.
3. Sharykov D. I. Mystecztoznnavcha dyscyplina xoreologiya yak fenomen xudozhnoyi kul'tury.: monografiya / D. I. Sharykov. – K.: Kymu, 2013. – Chastyna 1. – 204 s.
4. Sharykov D. I. Mystecztoznnavcha dyscyplina horeologiya yak fenomen xudozhnoyi kultury / D. I. Sharykov. – K.: Kymu, 2013. – Chastyna 3. – 90 s.: il.